

УДК 811.113:09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/31.214001>**Тетяна ЧАЮК,***orcid.org/ 0000-0001-5318-688X*

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри іноземних мов

Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *t.chaiuk@knu.ua*

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ ОДИНИЦІ АНГЛОМОВНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Статтю присвячено аналізу інтернаціональних одиниць англomовної юридичної термінології. З цією метою в статті надається визначення понять «інтернаціоналізм», «запозичення», встановлюються відмінності між інтернаціональними та запозиченими одиницями, з'ясовуються фактори появи інтернаціоналізмів у складі юридичної термінології англійської мови, а також визначаються та аналізуються групи цих одиниць.

Інтернаціональні юридичні терміни є одиницями, тотожними за значенням, близькими за звучанням і написанням. Вони використовуються в різних мовах, у тому числі й неспоріднених. Інтернаціоналізми відрізняються від запозичень за критеріями приналежності до різних мов та властивостями позначати міжнародні поняття. На противагу запозиченням, поява та асиміляція яких у будь-якій мові є більш повільною, інтернаціоналізми стають її невід'ємними одиницями скоріше. Саме тому інтернаціоналізми належать до одиниць категорії синхронії, а запозичення є одиницями категорії діакронії.

Розвиток Британського права та його англomовної термінології розпочався в англо-саксонський період. Саме в цей період в юридичній термінології з'являються терміни латинського та грецького походження. Причиною їх появи був вплив Римського права на формування та розвиток відповідної сфери в інших країнах європейського ареалу. Велику роль у надходженні термінів франко-латинського та латинського походження до англійської мови відіграло нормандське завоювання Британії, завдяки якому значна кількість термінів права, запозичених із латини в давньофранцузьку мову, надійшли в середньоанглійську та сучасну англійську мову.

Інтернаціональні юридичні терміни англійської мови можна поділити на три групи. Перша з них представлена латинськими та греко-латинськими одиницями, які надійшли до англійської мови в англо-саксонський (давньоанглійський) період. Ці одиниці називають повними інтернаціоналізмами, вони є схожими за семантикою, орфографією та орфоепією в різних мовах. Друга група інтернаціональних юридичних термінів англійської мови представлена частковими інтернаціоналізмами, побудованими на основі греко-латинських словотворчих елементів, привнесених у різні європейські мови. Вказані одиниці з'явилися в англійській та інших мовах внаслідок появи нових понять права. Третя група інтернаціональної юридичної термінології англійської мови представлена одиницями, що надійшли з неї до інших мов внаслідок процесів інтернаціоналізації права. Джерелом походження таких термінів є американський та британський варіанти англійської мови, що зумовлено значущістю англійської мови та ключовими позиціями США та Великобританії у світовому співтоваристві.

Ключові слова: англійська мова, діакронія, джерело походження, запозичення, інтернаціоналізм, латинське та греко-латинське походження, синхронія, юридична термінологія.

Tetyana CHAIUK,*orcid.org/ 0000-0001-5318-688X*

Candidate of Philological Sciences,

Assistant Professor at the Foreign Languages Department

Law school (Institute of Law)

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) *t.chaiuk@knu.ua*

INTERNATIONAL UNITS OF THE ENGLISH-LANGUAGE LEGAL TERMINOLOGY

The article is devoted to the analysis of international units of the English-language legal terminology. To this end, the article provides a definition of such notions as “internationalism”, “borrowing”, reveals differences between international and borrowed units, clarifies the factors of emerging of international units in the English-language legal terminology, and identifies and analyzes groups of these units.

International legal terms are units that are identical in meaning, similar in pronunciation and spelling. They are used in various languages, including unrelated ones. Internationalisms differ from borrowings according to the criteria of belonging to different languages and the ability to denote international legal concepts. In contrast to borrowings,

the emergence and assimilation of which is slower in any language, internationalisms are becoming integral units of the language rather quickly. That is why internationalisms are viewed as units of the category of synchrony, and borrowings are considered to be units of the category of diachrony.

The development of the British law and its English-language terminology began in the Anglo-Saxon period. Terms of Latin and Greek origin enriched it then. It was caused by the influence of the Roman law on legal cultures and spheres of other European countries. Many terms of Franco-Latin and Latin origin appeared in the English-language legal terminology due to the Norman Conquest of Britain. These terms were borrowed from Latin into old French and penetrated through it into Middle and New English later.

International legal terms of the English language can be divided into three groups. The first group is represented by Latin and Greek-Latin units that came into English in the Anglo-Saxon (Old English) period. These units are called full internationalisms, they are similar in semantics, spelling and pronunciation in different languages. The second group of international legal terms of the English language is represented by partial internationalisms based on Greek-Latin word-formative elements that entered various European languages. These units appeared in English and other languages due to the emergence of new concepts of law. The third group of international legal terms is represented by units that came from English into other languages due to the processes of law internationalization. These terms originate from American and British variants of the English language. It is stipulated by significance of the English language and key positions of the United States and Great Britain in the world community.

Key words: *the English language, diachrony, source of origin, borrowing, internationalism, Latin and Greco-Latin origin, synchrony, legal terminology.*

Постановка проблеми. Нині відбувається бурхливий розвиток багатьох галузей професійного знання, а міжнародна інтеграція стає дедалі інтенсивнішою. Одним із наслідків такого швидкого прогресу в різних галузях людської діяльності стає постійний розвиток і збагачення термінологічної лексики. Стан сучасної термінології свідчить про наявність низки теоретичних питань, без вирішення яких стає неможливим її подальший розвиток. Такі питання пов'язані із всебічним і системним вивченням галузевих термінологій різних мов, а також одиниць, що входять до їх складу.

Аналіз досліджень. Проблема вивчення галузевих термінологій англійської мови завжди була актуальною для лінгвістів (Асмукович, 2011; Защепа, 2013; Іващин, 2004). Хоча поза їх увагою не залишилась також юридична термінологія англійської мови (Усова, 2009; Юровський, 1973), мало вивченими донині залишаються її інтернаціональні одиниці, які становлять значну частку вказаного шару термінологічної лексики.

Метою статті є комплексний аналіз інтернаціональних юридичних термінів англійської мови. Завдання статті полягають у зв'язку з цим у наданні визначення поняттям «інтернаціоналізм», «запозичення», встановленні відмінностей між інтернаціональними та запозиченими одиницями, аналізі основних етапів історії розвитку англійської юридичної термінології та з'ясуванні факторів появи інтернаціоналізмів в її складі, а також визначенні та аналізі груп цих одиниць.

Виклад основного матеріалу. Інтернаціоналізми є словами, що використовуються в різних мовах, у тому числі й неспоріднених. Вони є тотожними за значенням та близькими за звучанням та не мають відповідників у мовах, до яких

потрапили (Акуленко, 1976: 51). Одним зі спірних є питання розмежування запозичених слів та інтернаціоналізмів. «Запозичення є словом, виразом, мовним елементом, взятим з іншої мови, перетвореним фонетично, орфографічно згідно із стандартами мови-реципієнта» (Аристова, 1978: 24). Інтернаціоналізми здебільшого мають характер запозичень, але, на противагу їм, «виходять за межі національного чи запозиченого» (Арнольд, 1973: 248).

М. І. Книгницька зараховує інтернаціоналізми до міжмовної категорії синхронії, в той час, як запозичення, які завжди іншомовними за своїм походженням, є категорією діахронічною (Книгницька, 1990: 10). Науковець також зазначає, що «критерієм розмежування цих одиниць можна вважати той факт, що незапозичені одиниці можуть також входити до складу інтернаціональної лексики» (Книгницька, 1990: 11). Розмежовуючи поняття «інтернаціоналізм» та «запозичення», погоджуємося також із твердженням лінгвістки, що «більшість інтернаціоналізмів, виражаючи поняття міжнародної значущості, перестають бути власністю конкретної мови-джерела» (Книгницька, 1990: 8).

Джерелом появи та поширення інтернаціоналізмів завжди були мови держав – центрів цивілізації для певних географічних ареалів. Для європейської правової культури такими центрами стала Стародавня Греція та Стародавній Рим, в яких юриспруденція виникла ще в IV столітті до н.е. Набіги римлян на Стародавню Грецію та її завоювання ними у I столітті до н.е. привели до появи в латинській мові значної кількості грецьких слів, у тому числі і термінів права.

Розвиток Британського права розпочався фактично в англо-саксонський період (V–XI століття н.е.)

у зв'язку із завоюванням германськими племенами Британських островів та заснуванням на їх території семи англосаксонських держав, діяльність яких необхідно було регулювати юридично. На початку VI століття в Кенті було створено перший писемний кодекс законів (Stephen, 2019: 19). Ця подія ініціювала розвиток англійського писемного мовлення в галузі юриспруденції. Перші інтернаціональні терміни латинського та греко-латинського походження з'явилися в англійській мові вже в XI столітті (Brinton, Arnovick, 2017: 67). Причиною їх появи було не тільки і не стільки завоювання Британських островів римлянами в I столітті до н.е., як вплив Римського права на розвиток відповідної сфери в інших країнах Європи.

Значна кількість юридичних термінів латинського походження надійшла до англійської мови внаслідок нормандського завоювання (1066 р.), домінування нормандської культури та нормандського діалекту давньофранцузької мови на території Британських островів протягом трьох століть. До франко-латинських можна зарахувати терміни, що були запозичені з латини в давньофранцузьку, а з неї перейшли в середньоанглійську, а згодом і в сучасну англійську мову. Так, наприклад, замість слів англосаксонського походження *urheil* та *adfultum*, які позначали такі процеси правосуддя, що давали змогу уникнути смерті, в англійській мові почали використовувати терміни франко-латинського походження *ordeal* та *computation*.

Через французьку мову до англійської надійшли такі терміни латинського походження, як *justice*, *judge*, *accuse*, *cause*, *jury*, *crime*, *plead*, *defend*, *cause*, *session*, *heritage*, *marriage*, *prison*, *attorney*, *trespass*, *felony*, *appeal of felony*. Серед опосередкованих латинських запозичень особливий інтерес становить термін *trespass* (від лат. *transpassus*), який привніс в англійську правову культуру абсолютно нове поняття «завдання шкоди», що включало, насамперед, завдання шкоди чужій власності. На основі цього поняття було була створена ціла система захисту прав власності, а термін *trespass* став використовуватися в юридичних термінах-сполученнях (*action of trespass*, *back trespasses*, *criminal trespass*, *to trespass against the law*, *action of trespass*, *to trespass (up)on smb.'s rights*, *trespass to goods*) і одиницях загальноновживаної англійської мови (*to trespass upon smb.'s hospitality*, *trespass upon smb.'s time*, *trespass against the principle*).

Процес такого опосередкованого запозичення латинської юридичної термінології через французьку мову можна пояснити тим, що норманд-

ська правова культура, яка насаджувалася на території Британії, базувалася, насамперед, на формулах Римського права, мова яких вже була «перероблена» давньофранцузькою (Юровський, 1973: 213). Опосередковані латинські запозичення з часом адаптувалися до фонетико-морфологічної системи англійської мови та не відчувалися вже чужорідними її носіями. Хоча вже з XIV століття відродження судочинства в Британії розпочалося англійською мовою, суто англійська правова культура та мова виникає на її території лише у XVII столітті. Вказані фактори та події не тільки визначили особливості розвитку галузі юриспруденції та її мови в Британії, але й поповнили її лексичний склад інтернаціональними термінами.

Зазначені одиниці можна умовно поділити на групи, перші з яких представлені латинськими та греко-латинськими одиницями, що з'явилися в англійській мові в XI столітті. Ці одиниці позначали основні поняття Римського права. Вони поширилися не тільки на території Британських островів, але й в інших ареалах Європи. До цих одиниць належать терміни *alimony*, *amnesty*, *doctrine*, *jurisdiction*, *contract*, *justice*, *verdict*, *immunity*, *sodomy*, *penitentiary*, *extradition*, *precedent*, *procurator* (нім. *die Elemente*, *die Amnestie*, *die Doktrin*, *die Jurisdiction*, *der Kontrakt*, *die Justiz*, *das Verdikt*, *die Immunitat*, *die Prostitution* тощо; фр. *aliments*, *amnistier*, *doctrine*, *contrat*, *verdict*, *immunite*, *jurisdiction*, *justice*, *precedent* тощо, укр. *аліменти*, *амністія*, *доктрина*, *юрисдикція*, *контракт*, *юстиція*, *вердикт*, *пенітенціарії*, *контракт*, *екстрадикція*, *прокурор*, *содомія* тощо). В. М. Аристова зараховує такі одиниці до суто іншомовних інтернаціоналізмів або справжніх інтернаціоналізмів. Вони називаються науковцями повними інтернаціоналізмами, схожими за вимовою, значенням, орфографічно (Аристова, 1978: 51).

Окрім повних інтернаціоналізмів, до складу юридичної термінології англійської мови входять також часткові інтернаціоналізми чи напівінтернаціоналізми. Такі одиниці мають греко-латинські корені або є одиницями, побудованими на основі греко-латинських словотворчих елементів, привнесених в європейські мови (наприклад, англ. *absolute privilege*, *абсолютна свобода*; *bilateral contract*, *двостороння свобода*; *bill of attainder*, *білл про позбавлення прав та конфіскацію майна*). Такі одиниці виникли внаслідок появи нових правових понять на основі національних мов.

Третій тип інтернаціоналізмів можна охарактеризувати як «слова будь-якої національної мови, що мають міжнародне поширення»

(Вюстер, 1980: 120). Такі інтернаціональні одиниці виникають внаслідок тенденції до інтернаціоналізації права. Вони загалом непритаманні юридичній термінології англійської мови, яка сама стає нині джерелом походження таких термінів. Як зауважує В. Г. Костомаров, «запозичення із британського та американського варіантів англійської мови стають найбільш яскравою рисою сучасності у зв'язку з вагомністю англійської мови, позиціями країн-лідерів світового співтовариства, які користуються нею» (Костомаров, 1994: 52).

Саме з англійської мови до різних мов світу проникають нині інтернаціональні терміни. Внаслідок вказаного процесу в юридичній метатермінології української, німецької та деяких інших мов з'явилися такі одиниці, як *пул*, *der Poolvertrag* (від англ. *pool* – *формальна угода між агентами для вирішення певних завдань*), *спот*, *der Spotgeschäft* (від англ. *spot* – *операція купівлі-продажу товару на умовах його негайного передавання*), *хедж*, *der Hetdgegeschäft* (від англ. *hedge* – *термінова угода, укладена для страхування від можливого падіння цін*), *das Switch-Geschäft* – *свіч* (від англ. *switch* – *ліквідація зобов'язань з одними цінними бумагами при заключенні угод з іншими*). Інтернаціональні одиниці англійського походження зустрічаються в сферах міжнародного, цивільного, кримінального, трудового права різних мов, наприклад: *warrant* (рос. *вarrant*, франц. *warrant*, нім. *der Warrant*), *dismissal* (рос. *дисмисл*, франц. *dismissal*), *lock-out* (укр. *локаут*, рос. *локаут*, франц. *lock-out*), *kidnapping* (укр. *кіднепінг*, білорус. *кіднепінг*, рос. *кіднепінг*, франц. *kidnapping*, нім. *der Kidnapper*), *racket* (укр. *рекет*, рос. *рэкет*, франц. *rachat*, нім. *das Racket*). Зазначимо, що наявність інтернаціональних одиниць та їх елементів у будь-якій термінології говорить про їх універсальність.

Висновки. Таким чином, інтернаціональні одиниці є тотожними за значенням, близькими за звучанням і написанням. На відміну від запозичень, інтернаціоналізми слугують засобами позначення міжнародних понять і входять до лексичного складу різних мов одночасно. Поява та розвиток англословної термінології розпочинається в англосаксонський період, коли до її складу потрапляють перші інтернаціональні терміни латинського та греко-латинського походження. Продовження процесу поповнення англійської юридичної термінології інтернаціоналізмами відбувається також після нормандського завоювання Британії, коли юридичні терміни латинського походження входять до складу англійської мови через нормандський діалект давньофранцузької мови.

Інтернаціональні юридичні терміни англійської мови поділяються на три групи. Перша із цих груп представлена одиницями латинського та греко-латинськими походження, що надійшли до англійської мови в англосаксонський, тобто в давньоанглійський період. Ці одиниці є повними інтернаціоналізмами, схожими за вимовою, значенням, орфографічно в різних мовах. Часткові інтернаціоналізми, побудовані на основі греко-латинських словотворчих елементів, формують другу групу аналізованої англословної термінології. Третя група інтернаціональної юридичної термінології англійської мови представлена тими одиницями, що надійшли з неї до інших мов через процеси інтернаціоналізації права. Джерелом походження таких термінів є американський та британський варіанти англійської мови, що зумовлено лідерством США та Великобританії та англійської мови у світовому співтоваристві. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в порівняльному аналізі семантичних особливостей американських і британських юридичних термінів та з'ясуванні їх лінгвокультурологічних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В. В. Лексические интернационализмы и методы их изучения. *Вопросы языкознания*. 1976. № 6. С. 50–63.
2. Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты (англицизмы в русском языке). Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. 151 с.
3. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. 2-е изд. Москва : Высшая школа, 1973. 303 с.
4. Асмукович І. В. Формування та розвиток англійської авіаційної термінології. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 6. С. 112–117.
5. Вюстер Э. Международная стандартизация языка в технике. Москва : Стандартгиз, 1935. 302 с.
6. Защепа О. В. Англословні психологічні терміни та їх переклад. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 32–39.
7. Івашишин О. М. Принципи диференціації термінологічних та нетермінологічних одиниць англословного науково-технічного дискурсу. *Мова і культура. Т. II: Культурологічний підхід до викладання мови і літератури*. Київ. 2004. Вип. 7. С. 170–176.
8. Книгницкая М. И. Термины-интернационализмы и их содержательная мотивированность (на материале английских и немецких терминологических единиц) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Львов, 1990. 24 с.
9. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи. Москва : Педагогика-Пресс, 1994. 247 с.

10. Усова Т. В. Когнитивно-дискурсивные особенности англоязычной юридической терминологии : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2009. 191 с.
11. Юровський І. М. Про утворення англо-американської юридичної термінології. *Питання романо-германської філології*. Вип. 2. 1973. С. 210–218.
12. Brinton J., Arnovick L. *The English Language: A Linguistic History*. Oxford : Oxford University Press, 2017. 640 p.
13. Giffs S. H. *Barron's Law Dictionary*. New York : Barron's Educational Series. 2010. 640 p.
14. Stephen A. *The Development of Law in Britain*. Oxford : Oxford University Press, 2019. 624 p.

REFERENCES

1. Akulenko, V. V. (1976). Leksicheskiye internatsionalizmy i metody ikh izuchenija. *Voprosy yazykoznanija* [Lexical internationalisms and methods of their studying]. № 6. S. 50–63. [in Russian].
2. Aristova, V. M. (1978). Anglo-russkie yazykovye kontakty (anglitsizmy v russkom yazyke) [English-Russian language contacts (Anglicisms in the Russian language)]. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo universiteta. 151 s. [in Russian].
3. Arnold, I. V. (1973). *Leksikologiya sovremennogo angliiskogo yazyka* [Lexicology of the modern English language]. 2-je izd. Moskva: Vyshaya shkola. 303 s. [in Russian].
4. Asmukovich, I. V. (2011). Fomuvannya ta rozvytok angliiskoyi aviatziynoi terminologii [Formation and development of English aviation terminology]. *Naukovyi visnyk Volynskogo natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 6. S. 112–117. [in Ukrainian].
5. Vyuster, E. (1935). *Mezhdunarodnaya stsndartizatsiya yazyka v tekhnike* [International standardization of language in technics]. Moskva: Standartgiz. 302 s. [in Russian].
6. Zashchepa, O. V. (2013). Anglomovni psychologichni termini ta yih pereklad [English psychological terms and their translation] *Inozemna filologiya*. Vyp. 125. S. 32–39 [in Ukrainian].
7. Ivashchyshyn, O. M. (2003). Pryntsypy dyferentsiatsii terminologichnyh ta neterminologichnyh odynyts anglomovnogo naukovo-tekhnichnogo diskursu [Principles of differentiation of terminological and nonterminological odynyts naukovo-tekhnichnogo diskursu]. *Mova i kultura*. Tom II: *Kulturologichni pidhid do vykladannya movy i literatury*. Kyiv, 2004. Vyp. 7. S. 170–176 [in Ukrainian].
8. Knigitskaya, M. I. (1990). Terminy-internatsionalizmy i ih sodержatel'naya motivirovannost (na materialy angliiskih i nemetskih terminologicheskikh yedynits) [Terms-internationalisms and their informative motivation]: avtoreferat dissertatsiyi kandydata filologichnyh nauk. Lvov, 1990. 24 s. [in Russian].
9. Kostomarov, V. G. (1994). *Yazykovoy vkus epokhy* [English flavor of epoch]. Moskva: Pedagogika-Press, 247 s. [in Russian].
10. Usova, T. V. (2009). Kognitivno-diskursivnye osobennosti angloyazychnoy yuridicheskoy terminologii. [Cognitive-discursive peculiarities of English-language juridical terminology]. *Candidate thesis*. Moskva. 191 s. [in Russian].
11. Brinton, J., Arnovick, L. (2010). *The English Language: A Linguistic History*. Oxford: Oxford University Press. 640 p. [in English].
12. Giffs, S. H. (2010). *Barron's Law Dictionary*. New York: Barron's Educational Series. 640 p. [in English].
13. Stephen, A. (2019). *The Development of Law in Britain*. Oxford: Oxford University Press. 624 p. [in English].